

UN NOU RELIEF VOTIV REPREZENTÎND PE ZEIȚA DIANA

IOAN ANDRIȚOIU

Adulti de Nycticorax, la Satchinez.

R E Z Y M E

Автор делает общий набросок ситуации и перспектив водоплавающих птиц влажных зон западной части Румынии. Сравнивая данные, полученные им в июне 1969 с данными июня месяца 1959 года и мая 1966, а также с данными опубликованными специалистами музеев Орадя (9,10,11) и Тимишоары (4,5,6,7), автор делает следующие выводы: а) в Чефе (уезд Бихор), где места бассейнов уже стары, а птицы проторчные вод (Anser albifrons напр.) находят здесь гораздо лучшие условия, чем в Хортобагь (Венгрия), находящегося вблизи Чефы, ситуация стабильна. б) В Тарче-Отомань (уезд Бихор), где вьет еще гнезда Botaurus stellaris et Platalea leucorodia, ситуация различна из-за установления русла Ера; в) в Саткинезе (уезд Тимиш) мещанина колония цапель в несколько сотен гнезд с 1950 года развивается по восходящей линии, вследствие строгой протекции естественного заповедника.

R É S U M È

L'auteur esquisse une vue d'ensemble sur la situation et les perspectives des oiseaux des zones humides de l'ouest de la Roumanie. Comparant ce qu'il a constaté en juin 1969 à ce qu'il avait vu en juin 1959 et mai 1966, ainsi qu'aux données publiées par les spécialistes des Musées d'Oradea (9, 10, 11) et de Timișoara (4,5,6,7), il conclut que: a) la situation est stabilisée à Cefa (distr. Bihor), où les lacs de pisciculture sont anciens déjà et la sauvagine migratrice (Anser albifrons p. ex.) trouve de bien meilleures conditions qu'à Hortobagy (Hongrie), situé à proximité de Cefa; b) à Tarcea-Otomani (distr. Bihor), où nichent encore Botaurus stellaris et Platalea leucorodia, la situation se détériore, suite aux régularisations de la vallée de l'Era; c) à Satchinez (distr. Timiș) la hérésarie de plusieurs centaines de nids se développe sur une ligne ascendante depuis 1950, résultat de la protection rigoureuse de la réserve.

Relief votiv reprezentînd pe zeița Diana (Streisangiorgiu).

Colecția de monumente, datind din perioada stăpinirii romane în Dacia, a Muzeului județean Hunedoara — Deva s-a imbogățit, printr-o recentă donație¹, cu o interesantă operă sculpturală: un relief votiv reprezentînd pe zeița Diana (vezi fotografie).

¹ Relieful a fost donat muzeului din Deva de către dr. László Francisc din Călan, căruia îl aducem mulțumiri și pe această cale.

Relieful votiv pe care îl prezentăm, bine conservat, s-a descoperit în urmă cu 30 de ani³, la ocazia unor lucrări agricole în localitatea Streisingiorgiu, situată în imediata vecinătate a șezării antice Aquae (Câlan). Placa votivă a fost păstrată pînă azi într-o colecție particulară, întrînlind inedită.

Relieful, lucrat în marmură albă de Bucovă, are următoarele dimensiuni: lungimea bazei 19,2 cm, înălțimea laturii din stînga 24,5 cm, înălțimea boltii 28,4 cm, înălțimea laturii din dreapta 23,5 cm. Grosimea plăcii este uniformă, 3,2 cm.

Reprezentarea figurată este schițată în maniera caracteristică pentru o serie de plăci dedicate Dianei.

Un chenar simplu, arcuit în partea superioară, a cărui lățime variază între 1,5 și 2 cm și mai lat în partea inferioară (5 cm) incadrează o scenă reliefată, în centrul căreia se află Diana. Zeița este redată, asemenea altor lucrări de acest gen descoperite în Dacia romană, cu mina stîngă îndoită din cot în care ține arcul în față, în timp ce cu dreapta scoate o săgeată din tolba ce-i atîrnă la spate. Bustul și privirea îi sunt orientate spre stînga. Picioarul stîng, puțin îndoit, este deplasat în față, iar dreptul este dispus lateral spre colțul stîng al scenei. Diana poartă pe cap o diademă, așezată peste coafura îngrijită tratată, dindu-i un aer maiestuos, iar corpul este acoperit cu o tunici (chiton), fărămineci, drapată și lungă pînă deasupra genunchilor. Veșmintul este răsfînt peste solduri. În spate îi flutură o mantie (palla) care este trecută peste piept, acoperindu-i doar partea stîngă a bustului și brațul respectiv pînă la cot.

În registrul inferior al reprezentării, de o parte și de alta a zeiței și în planul al doilea, se află doi cini de vinătoare care, în picioare și orientați spre părțile laterale ale cadrului, intorc capul spre ea. Fundalul reliefului, respectiv cel de-al treilea plan al scenei, este ornamentat cu motive vegetale, stilizând cadrul în care zeița își exercită atribuțiile.

Reversul plăcii este șlefuit superficial, iar marginile puțin inclinate au multe neregularități provenite de la izbiri succesive cu dalta, fapt ce constituie un indiciu că acest relief a fost aplicat de către dedicant pe un perete, în stratul de tencuială.

Întreaga reprezentare, concepută și realizată în concordanță cu regulile după care au fost executate și alte exemplare de acest fel⁴, deși în detaliile de ordin tehnic nu depășește nivelul unei opere artistice provinciale, prin repartiția judecătoarească în cadrul limitat al reliefului a figurilor redate, nu e o scenă statică. Anonimul artist, — localnic bineînțeleș —, redind cu ingenoziitate mișcările, momentul greu de surprins al gestului scurt ce precede fixarea săgelei în arc și aruncarea ei asupra prăzii, a reușit să imprime

un deosebit dinamism scenei. Mișcarea este subliniată și prin faldurile veșmintului Dianei, care sunt orientate spre partea opusă direcției mișcării. Măiestria sculptorului o relevă și încercarea de a scoate scena sculpturală din cadrul plat al reprezentărilor reliefate. Printr-o chibzuință proporționalitate și prin plasarea figurilor în trei planuri, el a reușit să dea profunzime scenei. Modul în care au fost realizate trăsăturile feței, forma alungită a nasului, buzele strinse, coafura arată posibilitățile și capacitatea artistului de a reda, într-o manieră personală, anumite trăsături umane care, potrivit concepției sale, erau proprii zeiței.

Relieful nostru prezintă numeroase asemănări, mergind aproape pînă la identitate, cu două asemenea plăci votive: una dintre ele se păstrează în muzeul Brukenthal⁵, descoperită în Transilvania (locul de proveniență fiind necunoscut), în care zeița e la fel încadrată de doi cini și este prezentată aproape în aceeași poziție; cealaltă piesă, descoperită la Ulpia Traiana Sarmizegetusa⁶, se păstrează în muzeul din Deva. Singurele deosebiri față de relieful nostru constau în aceea că piesa are o formă dreptunghiulară, iar animalele prezentate în registrul inferior al reprezentării sint un ciine și un iepure.

Dacă îninem cont de faptul că aceste reliefuri se deosebesc între ele prin modul de executare a unor amănunte legate îndeobsebi de numărul și plasarea reprezentărilor antropomorfe și zoomorfe, putem considera acest relief, o variantă dintr-o serie cunoscută și provenind din același atelier. În capitala provinciei Dacia Ulpia Traiana Sarmizegetusa este atestată, prin numeroasele piese descoperite, îndeobsebi reliefuri mithriace, existența unui foarte productiv atelier de sculptură specializat în producerea de reliefuri votive. și relieful nostru, care se poate data în sec. II e.n., este un produs al acestui atelier.

Faptul că s-a descoperit la Streisingiorgiu, ne îndrepătește să susținem că acest relief votiv închinat Dianei a fost pus de către dedicant, un locuitor al șezării Aquae, în zidul unei construcții (edificiu) din localitate.

Cultul zeiței Diana, foarte răspândit în sec. II – III e. n. în întreg imperiul roman, a fost intens practicat și în provincia Dacia, marturie stînd numeroasele reliefuri votive și inscripții dedicate acestei divinități, descoperite în diferite localități. Una din cauzele practicării intense a cultului Dianei în provincia Dacia, o constituie existența la daci a unei divinități feminine, Bendis⁷, ce se bucura de o mare cinstă în societatea geto-dacică și ale cărei atribuții erau asemănătoare cu ale divinității din pantheonul greco-roman.

³ J. Neugebauer, *Dacien. Aus den Überresten des klassischen Altertums mit besonderer Rücksicht auf Siebenburgien*, Brașov, 1851, p. 287, nr. 10 și Catalogul expoziției de la Köln-Römer în România, Köln, 1969, p. 222 – 223, fig. 131.

⁴ Silvio Ferri, *Arte romana sul Danubio*, Milano, 1933, p. 347, fig. 460 (dreapta) și Catalogul expoziției de la Köln, p. 223 fig. 133.

⁵ Istoria României, I, p. 326, 334 – 335.

⁶ După relațiile date de donator.

⁷ În muzeul din Deva se găsesc trei asemenea piese.